

Actieve Dorpen Aanpak: zorg dat landschap en energie-aanpak elkaar blijven versterken

Groningse dorpsbewoners houden van het gebied waar ze wonen. Een paar stappen buiten de deur en ze kijken uit over een open landschap onder een lage lucht vol wolken. Juist dat prachtige landschap staat de laatste jaren onder druk, vooral door grootschalige energieprojecten. Wat kun je doen als dorpsbewoners om het effect van 150 m hoge windmolens, 380kV-hoogspanningsmasten, datacenters, ondergrondse gasopslag tegen te gaan? Ben je nog wel in staat om het landschap te beschermen en te helpen in te richten?

Zeker wel, zo legden drie initiatiefnemers van dorpsprojecten op 7 juli jongstleden uit, op een ADA-avond in Oostwold in het Westerkwartier. 'Je moet alleen wel goed beseffen welke rol je in het landschap speelt en hoe je zo'n project succesvol bedenkt, organiseert en uitvoert.'

Om het dierbare landschap om je heen te kunnen beschermen, moet je allereerst goed beseffen wat het DNA ervan is, vertelde Koos Vos aan een goedgevulde zaal van MFC De Gaveborg in Oostwold. Als een van de initiatiefnemers van het Platform Oude Riet hoopt Vos dat er meer vanuit de historie naar het huidige landschap wordt gekeken. Daarvoor is in het Westerkwartier bijvoorbeeld de 'oude levensader' de Oude Riet van groot belang. De voormalige rivier – waarvan nu alleen nog maar resten in het landschap te zien zijn – bracht in de vroege Middeleeuwen bewoners, cultuur en beschaving naar het Westerkwartier, legt Vos uit.

'En dat moet je koesteren, laten zien en blijven beschermen', zei Vos, die hoopt met het Platform het bewustzijn voor dit historische landschap te vergroten. Dat wil het doen door middel van wandel- en fietspaden, uitkijktorens, informatieborden en lezingen. Maar het belangrijkste, zo benadrukte Vos, is de verschillende instanties en vooral de dorpsbewoners te overtuigen van het landschapshistorische belang van het Oude Riet. En

daar schuilt nog wel een probleem, zei Vos, want velen zijn welwillend, maar een echt ‘van onderop gedragen’ project is het Platform nog niet. Daarnaast hoop je natuurlijk óók nog op meer bestuurlijke interesse, want je wilt gewoon dat het project verder komt.

Curringherveld: werk samen met inwoners

Iemand die al jaren weet hoe je dat wél moet doen, is boswachter Nico Boele die in dertig jaar tijd het Curringherveld bij Kornhorn tot een succesvol dorpsproject wist om te bouwen. Boele – op deze avond bijna afgezwaaid als boswachter – kreeg eind jaren negentig de opdracht om een plan te maken voor het Curringherveld dat destijds door Staatsbosbeheer werd aangewezen als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur.

Wat Boele absoluut niet wilde: een hek eromheen. Hij begon met de dorpsbewoners van Kornhorn te praten, vroeg wat ze zich herinnerden van dit gebied en hoe ze het zouden willen gebruiken. ‘Ze hadden het over een hooikiep die daar vroeger stond’, vertelde Boele ‘Dus ik zei: Dan gaan we die hooikiep gewoon opnieuw inrichten.’

Stapje voor stapje werden de dorpsbewoners bij het inrichten van het terrein betrokken. Er kwam een werkgroep (C&HEK: Cultuur en Historisch Erfgoed Kornhorn) als onderdeel van Plaatselijk Belang Kornhorn en er werden plannen gesmeed voor wandelroutes, een schooltuin, een nieuw heideveld, een vuurplaats en een kabouterpad. Ondertussen moest Boele aan Staatsbosbeheer uitleggen dat een dergelijke aanpak veel lonender en rijker is dan een gebied helemaal zelf proberen in te richten. ‘Als het dorp beseft dat het gebied ook van hen is, krijg je alle medewerking van hen,’ zegt Boele. ‘Misschien is het wel buurtopbouwwerk, met de natuur als decor.’

Een van de laatste successen is de bouw van de uiterst duurzame Curringherschuur – een ontmoetingslocatie en werkplaats en kantine voor de vrijwilligers, en tevens de buitenlokaal voor de basisschool. Het gebouw – 28 meter lang, 5 meter diep – werd geheel energieneutraal (op basis van hergebruik) gebouwd door vrijwilligers en is in 2018 opgeleverd. Bijzonder aan dit prachtige rietbedekte gebouw is dat volledig ‘autarkisch’ is met lichtdoorlatende zonnepanelen, een warmtepomp en houtkachel voor bijverwarming. ‘

Een prachtig centraal punt in het zo schitterende Curringherveld. Maar met een venijnig probleempje: de verzekeringsmaatschappij wil dit gebouw niet meer verzekeren. Rieten dak, houtkachel: geen verzekering. Terwijl alle veiligheidsnormen in acht werden genomen. Door dit alles dreigt een patstelling, want de schuur afbreken is ook geen optie.

MOL-dorpen: verduurzaam op dorpsniveau

In Oostwold heeft Evert van Vliet ruime ervaring met verduurzaming, als een van de initiatiefnemers van de Gaveborg. Duurzaam bouwen en exploiteren was het uitgangspunt van het Multifunctionele Centrum waar deze debatavond werd gehouden: hout met FSC-keurmerk, een aluminium dak, met zonnecellen en een zonneboiler. Verwarmen en koelen van het MCO gebeurt met een bodemwarmtewisselaar. Ook is er hemelwaterbergingen voor opvang en hergebruik van regenwater, waarmee onder andere de toiletten worden gespoeld.

Van Vliet wil deze ervaringen gebruiken om ook de dorpen rondom de Gaveborg duurzamer en energiezuiniger te maken. Daarvoor deed hij, samen met de gemeente Westerkwartier, een aanvraag bij het landelijke project 'aardgasvrije dorpen'. Midwolde, Oostwold en Lettelbert bleken genoeg wooneenheden te bevatten om die aanvraag te doen, die dan ook in maart van dit jaar werd goedgekeurd. In zeven jaar tijd hoopt de 'proeftuin aardgasvrije MOL-dorpen' vervolgens een groot aantal huizen en andere gebouwen flink te verduurzamen, door voorlichting te geven, extra subsidie te verstrekken en het proces te begeleiden. 'De mensen willen wel, maar je moet ze goed begeleiden en overal bij betrekken, ' is het devies van Van Vliet.

De eerste stap in dit traject was een gezamenlijke bijeenkomst voor de MOL-inwoners waar ruim 120 dorpsbewoners op af kwamen. 'Die steun heb je nodig', zei Vliet. 'Je hebt flink veel draagvlak nodig.' Zorgen maakt hij zich vooral over de organisatie van het geheel. Want wie trekt de kar? De gemeente als penvoerder, of de dorpen als betrokkenen? En kun je 12.000 uren die deze begeleiding kost, zoals Van Vliet berekende, nog wel als vrijwilligerswerk zien?

Maar een nog veel belangrijkere vraag is wat deze 'proeftuin gasvrije MOL-dorpen' voor het zo geliefde landschap gaat betekenen. Want 'gasvrij' betekent vrijwel zeker dat er veel meer stroom zal worden gebruikt en dat zou het liefst lokaal opgewekt moeten worden. Om dat te doen, zo berekende Van Vliet, zou je 300 kleinere EAZ-molens rond de dorpen moeten zetten. Of 1 hele grote meer dan 100 meter hoge windmolen. In beide gevallen verandert het aanzien van het coulisselandschap van het zuidelijk Westerkwartier. 'Maar je zult iets moeten doen', verzuchtte Van Vliet.

Werk vanuit een omgevingsvisie

Die laatste keuze – een meer dan 100 m hoge windmolen – is nu nog niet aan de orde, vertelde Ronald Schipper van BügelHajema, omdat de gemeente Westerkwartier tot het jaar

2030 geen hoge windmolens in het landschap wil toestaan. ‘Daarna nemen ze pas een besluit.’ Schipper kan dit weten omdat hij zelf meedacht en –schreef aan de omgevingsvisie van de gemeente Westerkwartier. In zo’n omgevingsvisie, zo legde hij uit, legt de gemeente haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast, vooruitlopend op de Omgevingswet die op begin 2023 van kracht wordt. In de gemeentelijke omgevingsvisie staat niet alleen hoe het landschap er nu uitziet – de verschillende landschapstypes – maar ook welke waarde de gemeente eraan toekent en welke ontwikkelingen wel of niet gestimuleerd worden. ‘Minder regels, meer maatwerk’, is daarbij het devies. Daarbij gaat het vooral ook over participatie vanuit bevolking en maatschappelijke instanties: wat zou men willen?

Schipper kon daarom ook Koos Vos geruststellen: de Oude Riet is wel degelijk een belangrijke factor in de huidige visie. Duurzame energiewinning is zeer zeker een belangrijk punt. Zoals in de Omgevingsvisie valt te lezen: ‘De gemeente is, afhankelijk van de uitkomsten van de Regionale Energie Strategie (RES), bereid te onderzoeken, samen met andere stakeholders welke lijnopstelling voor windmolens realistisch is, die een gepaste verbinding maken met de schaal van het landschap van het Westerkwartier en op draagvlak kunnen rekenen.’

Houd je blik breed

Kijk niet alleen naar je eigen gebied, zegt Oscar Borsen van Het Groninger Landschap, maar probeer dit soort grote energie- en duurzaamheidsvraagstukken op een grotere schaal te zien en te organiseren. Bijvoorbeeld door die meer dan 100 meter hoge windmolen die Evert van Vliet in gedachten heeft niet bij de MOL-dorpen te plaatsen, maar bij de Eemshaven. ‘Daar staan er toch al heel veel.’ Borsen beweert niet dat dit dé oplossing is, maar dringt vooral aan op een bredere blik.

Het Groninger Landschap is een van de oudste natuurbeschermings- en erfgoedorganisaties van de provincie Groningen. Zij bestaat sinds 1936, heeft een groot aantal belangrijke natuurgebieden en erfgoedgebouwen onder beheer en organiseert tal van activiteiten in deze gebieden. Maar een andere belangrijke functie van de stichting is dat ze aan tafel zit met Provinciale Staten en andere partijen die grote invloed hebben op de ontwikkeling van het landschap (denk aan Waterschappen).

Groninger Landschap dringt er bij deze partijen op aan om bij de energie vooral aan clustering te denken. ‘Liever een paar grote windmolens rond havens of industriegebieden dan overal en nergens kleine windmolens in het landschap.’ Nog beter misschien:

grootschalige wind-en-zonprojecten op zee. ‘Je moet ons historische cultuurlandschap zoveel mogelijk beschermen’, zegt Borsen. ‘En dat doe je door vooruit te denken en goed te realiseren wat de impact van toekomstige energieprojecten is. ‘Elk energieproject betekent iets voor het landschap. Dat moet je duidelijk maken.’

Mocht je toch lokaal energie willen produceren (‘daar ben ik helemaal niet tegen’), zorg er dan voor dat omwonenden daarvan direct profiteren, is de boodschap van Borsen en het Groninger Landschap. ‘Je ervaart zo’n windmolen heel anders als die van je eigen dorp is of als je ervan profiteert.’ Tijd voor bezinning dus. ‘We moeten met z’n allen goed nadenken over wat we met dit landschap willen – nu en in de toekomst.’

Samenwerking is de sleutel

Landschap is nooit van één iemand of één partij, maar is van iedereen, zegt Marije Kattenwinkel. Samenwerking met dorpsbewoners is daarom de ruggengraat van de organisatie waar ze bij werkt, Landschapsbeheer Groningen. Behoud en beheer van het streekeigen cultuurlandschap staat daarbij volgens Kattenwinkel telkens voorop. Als subsidiecoördinator Landschap initieert en organiseert ze landschapsprojecten, bijvoorbeeld in Ezinge. Soms gebeurt dit op eigen initiatief, soms naar aanleiding van een verzoek van dorpsbewoners.

Zo werd in Loppersum de plaatselijke begraafplaats opgeknapt, samen met vrijwilligers, nadat deze zelf hadden aangegeven dat er wel wat mocht gebeuren. Ook houtsingels en kolken worden hersteld als partijen daarom vragen. ‘Wij zijn de uitvoerende instantie in zo’n geval’, legt Kattenwinkel uit. ‘Wij zorgen ervoor dat iedereen bij elkaar komt, dat er een plan wordt gemaakt en geschreven, subsidie aangevraagd en dat het allemaal goed wordt georganiseerd.’

Ook Landschapsbeheer Groningen krijgt in haar werk steeds meer te maken met de energietransitie. Zo kwam de organisatie in het voorjaar van 2021 in het geweer tegen de plaatsing van windmolens bij de vogelrijke natuurgebieden van Roodehaan en Westpoort in de gemeente Groningen, samen met Natuurmonumenten en Het Groninger Landschap. Tienduizenden ganzen en broedende zeearenden kunnen last krijgen van deze windmolenplannen, om over de bezoekers van dit unieke waterrijke landschap maar te zwijgen. ‘Wij stellen voor om eerst een bredere verkenning te doen naar de mogelijkheden voor plaatsing van windmolens binnen de gemeentegrenzen’, was de dringende conclusie van de drie natuurorganisaties.’

Innovatie en duurzaamheid gaan vaak heel goed samen, vertelt Kattenwinkel, als je maar blijft uitgaan van samenwerking. Samen een landschap bekijken, proberen die te verbeteren en te versterken, bijvoorbeeld met het Toukomstproject 'Landschapswerkplaats'. Zo werkt Kattenwinkel in Ezinge samen met een particuliere eigenaar om het landschap te verbeteren en te verduurzamen. 'Samen kom je verder.'

IDEE VOOR EEN DORPSPROJECT?

ADA wijst je de weg!

WWW.GRONINGERDORPEN.NL/ADA